

Overdenking 29 september 2019 door ds. Carola Dahmen

"De wereld wordt wakker en er komt verandering, of je dat leuk vindt of niet."

Gemeente,

woorden van de jonge milieuactiviste Greta Thunberg uit een speech die ze afgelopen week bij de VN klimaattop hield. U heeft ongetwijfeld over deze jonge vrouw gehoord, want zij beroerd de gemoederen. Zeer negatief wordt over haar gesproken, persoonlijk wordt ze aangevallen en tegelijkertijd weet zij miljoenen mensen, scholieren in veel landen te inspireren om op straat te gaan om te demonstreren tegen het milieubeleid van de machtigen. Afgelopen vrijdag nog hier in Den Haag.

Ik kan niet anders dan enorm veel respect voor haar hebben. Maar dat zij en veel andere milieuactivisten voor een ongemakkelijk gevoel zorgen is ongetwijfeld waar.

"How dare you?" vraagt ze de leiders van de wereld. Mensen lijden, mensen sterven. Hele ecosystemen storten in elkaar. We staan aan het begin van een massale uitsterving en wat doen de leiders: praten over geld en het sprookje van eeuwigdurende economische groei. Hoe durven jullie? How dare you?

Woorden die er niet om liegen.

Jezus vertelt een gelijkenis over een of ander rijke man. Het zou wel iedereen kunnen zijn. Jij of ik zou het kunnen zijn - Jezus geeft de rijke niet ook nog het privilege om een naam en een gezicht in zijn verhaal te krijgen. De arme daarentegen wel. Lazarus heet hij. Hij ligt voor de poort en hoopt op stukjes brood die van de tafel van de rijke vallen. Maar zelfs de honden krijgen meer te eten dan de arme. Dan Lazarus.

Een verhaal, een parabel is het die Jezus verteld, dat is al duidelijk bij zijn keuze om de arme een naam te geven en de rijke niet, want in onze wereld is het vaak andersom. De rijken komen op de lijst van de Quote 500 te staan, staan op de rode loper, lachen ons in glossy magazines toe.

Het overlijden van iemand als Barron Hilton, een schatrijke, wordt op het nieuws genoemd en er wordt verteld dat hij veel aan liefdadigheid deed.

En de armen: die kennen we als categorie, maar een gezicht en een naam hebben ze niet. We komen ze vaak niet eens tegen. Natuurlijk, ook in Nederland zijn er armen en soms zie je ze op straat. Maar de wereld tussen arm en rijk is vaak gescheiden, in Nederland, maar zeker als je mondiaal kijkt. Een wijde kloof, de poort is dicht. En de armen hebben voor ons niet eens een naam.

De anonieme rijke uit het verhaal wordt stereotypisch neergezet door Jezus. Aan liefdadigheid schijn hij niet te doen. Maar feesten kan hij als geen ander, met zijn mooie kleren zou hij zonder meer op rtl boulevard in beeld komen. En wanneer hij sterft krijgt hij een mooie begrafenis.

En Lazarus? Die niet. Niet eens een begrafenis krijgt hij.

Maar dan krijgt het verhaal een wending, een goddelijke wending.

Want voorbij dit leven, voorbij de realiteit zoals we die kennen worden de werelden van Lazarus en de rijke op z'n kop gezet. Lazarus wordt op engelen handen gedragen, zit als een kind op de schoot van Abraham, terwijl de rijke in het dodenrijk gekweld wordt en wacht tot de dag van het oordeel.

Want - dat is belangrijk om te weten - het dodenrijk dat Jezus hier noemt is niet de eeuwigdurende hel.

Maar het is de plaats die in de ideeënwereld toen de wachtruimte voor de doden was - alle doden - die wachten op het oordeel van God. Het gaat hier dus niet over hemel en hel. Het gaat in het verhaal er niet om hoe onze toekomst voorbij dit leven eruit ziet. Het gaat Jezus om de vraag naar gerechtigheid.

Woorden die er niet om liegen. Want hoe dan ook, wij rijke westerlingen identificeren ons toch sneller met de anonieme rijke dan met de arme Lazarus.

Geef ons heden ons dagelijks brood. Ook David vraagt om brood. Hij verkeert natuurlijk niet zoals Lazarus in schrijnende nood. David heeft een tijdje geleden nog aan het hof van koning Saul vorstelijk gegeten. Maar hij moest vluchten voor Saul die steeds jaloerser werd op zijn schoonzoon David.

En dat terecht. Immers is David al tot nieuwe koning gezalfd, terwijl Saul nog op de troon zit. En het geluk is op de hand van David, de wereld ligt aan zijn voeten. Daarom moet hij vluchten en vraagt in Nob bij het heiligdom om brood, vijf broden. Vijf broden en als je nog twee vissen erbij neemt is dat meer dan genoeg.

De priester geeft David aarzelend het toonbrood, want, heilig is het brood en hij twijfelt terecht of David wel op een heilige manier bezig is.

Heilig en profaan brood. In het eerste of Oude Testament wordt wel vaak dit onderscheid gemaakt tussen heilig en profaan, tussen rein en onrein, bijzonder en gewoon. De reinheidsgeboden regelden toen de samenleving en het was een nuttige instelling in het Oude Israël.

En dat die indeling van heilig en profaan helemaal niet zo rigoureuus was als we misschien geneigd zijn om te denken, maakt een tekst als 1 Sam 21 wel duidelijk. Als er honger is, als er nood is, als geschreeuwd wordt om brood, dan valt het onderscheid tussen heilig en profaan weg. Jezus zelf haalt dit verhaal later weer aan. De vraag naar gerechtigheid staat boven alles.

Maar ik vroeg me tijdens het lezen van het verhaal over de toonbroden van David wel af hoe het nu zit met dat "heilig-zijn" van het brood. De priester zegt dat hij geen profaan brood heeft, alleen heilig brood. Bij mij komt dan de vraag op: was er werkelijk geen ander brood? Had de priester niets in voorraad? Of is bij de priester in het heiligdom al het brood gewijd,

heilig brood? En - doordenkend - bestaat überhaupt zo iets als profaan brood? Is niet alle brood heilig is. Of moet het niet heilig zijn?

Ik ben sinds een tijdje bezig met een promotieonderzoek over ecotheologie. En een van de theologes die ik bestudeer is de Amerikaanse eco-feministische theologe Sallie McFague. Beroemd is zij geworden door haar theologisch model waarbij ze de wereld als Gods lichaam beschrijft. Een van haar stellingen is, dat de wereld en alles wat daarin bestaat, mensen, dieren, planten, materie, Gods lichaam vormen. En daarom, omdat wij en alles om ons heen deel zijn van Gods lichaam, zegt zij, dat alles wat bestaat heilig is.

God moeten we loven, God moeten we eren, God moeten we hoog houden en dus ook Gods lichaam. Mensen, maar meer nog dan mensen. Ook dieren. Ook ecosystemen. We moeten zorg dragen voor de lucht die we ademen. Het brood dat we eten. De wereld die bestaat, wij mensen zijn verantwoordelijk om ze niet kapot te maken. Maar om van de wereld, Gods lichaam, te houden. Het te koesteren. Het op waarde te schatten. Niet omdat we de wereld nodig hebben, hoewel dat natuurlijk wel zo is. Maar omdat de wereld mooi is, goed is, zeer goed.

En McFague zegt: we moeten anders naar de wereld gaan kijken. Want zoals we er nu naar kijken, zo stelt zij, zien wij hier in het westen alles als profaan aan. De wereld is voor ons en onze leiders een ding dat we kunnen gebruiken. Dat we kunnen benutten om economische groei tot stand te brengen. De ecosystemen waarvan we leven gebruiken we voor het welzijn van de mens.

En niet eens voor DE mens, maar voor de rijke mens. En de armen zijn de dupe van het gebruik, van het feesten van de rijke mens. De armen, mensen zoals Lazarus. Maar volgens McFague verdient de natuur ook arm te worden genoemd. De nieuwe arme, zo noemt ze de natuur, die naast de menselijke armen omkomen van de honger, geen ruimte hebben om te leven, van de tafel van de rijke valt niet genoeg op de grond om van te leven.

How dare you? Greta Thunberg wordt verweten dat zij te zwart wit is. Dat ze zonder omhaal schuldigen aanwijst. Dat ze niet diplomatiek genoeg is. En dat daarom haar speech niet in beweging brengt. Omdat het moraliseert en mensen in een hoekje duwt waardoor verandering wordt ontmoedigd.

Hetzelfde kun je je bij Jezus afvragen. Motiveert hij ons wel met zijn verhaal om de kloof tussen arm en rijk te dichten?

Bij de rijke zonder naam heeft het klaarblijkelijk weinig effect. Hij is zelfs zo hardleers, dat hij in het dodenrijk nog Lazarus, de arme, als een hond, voor zijn eigen welzijn wil gebruiken. En ik kan niet anders dan wat cynisme lezen in de ontkenning dat als er niet naar Mozes en de profeten wordt geluisterd, er ook niet naar iemand wordt geluisterd die uit de doden opstaat. Naar Jezus, de opgestane, wordt wel naar hem geluisterd?

In de discussie rond het milieu, maar ook wanneer het gaat om gerechtigheid zijn we in de kerk beducht geworden om te moraliseren. We willen niet beschuldigen, want, zo vinden we, dan haken mensen af. En misschien is dat ook wel zo. Als we in doemscenario's blijven

hangen, dan worden we apathisch, zo wijst trouwens ook milieupsychologisch onderzoek uit. Wanneer we ervan uitgaan dat de wereld niet meer te redden is, dan hebben maatregelen ook geen nut meer. Wanneer we bang worden voor het dodenrijk, dan komen we niet in actie.

Allemaal waar. En toch hoor ik in dit vreselijk moeilijke, schitterend confronterende verhaal van Jezus, dat mij, mij rijke Westeling, enorm voor het hoofd stoot, iets van hoop. Hoop van Jezus dat er naar hem geluisterd wordt. Hoop van hem, dat wanneer wij zaken benoemen, ze niet mooier of lelijker maken dan ze zijn, dat er dan ruimte komt voor verandering, voor transformatie. Hoop dat wanneer we onze ogen openen voor de verschrikkelijk grote kloof tussen rijk en arm, hier in Nederland maar vooral mondiaal, dat het ons toch beweegt om anders te kijken, anders te willen, anders te leven.

Sallie McFague zegt: wanneer wij anders naar de wereld kijken, wanneer wij de wereld als heilig zien, dan is dat de eerste stap om ook zo de wereld te benaderen. Om de wereld te koesteren, te beschermen, te bewaren, alles en iedereen de ruimte te geven om te leven.

Jezus vertelt verhalen om onze ogen te openen. Hij heeft het niet over hemel en hel, maar hij heeft het over gerechtigheid. Hij heeft het over een God die deze gerechtigheid belichaamt. Een God die hoe dan ook ervoor zal zorgen dat de zaken recht worden gezet. Een God met een lange adem, die het anders wil, ons erbij vraagt om gerechtigheid handen en voeten te geven. Een ieder van ons, aan welke kant van de tafel met heilig brood we ook staan. Het is die God die alles en allen aan tafel uitnodigt, die zegt: er is genoeg voor iedereen, voor de hele natuur, de hele schepping, als je maar deelt. Die God die ons overstelpt met een goedheid die alleen maar groter wordt wanneer ze gedeeld wordt.

Er komt verandering, God staat op en vraagt onze hand. Durven wij zijn liefde aan?

Amen.